

Köves Gábor

Mi az, hogy nagymenők?

Sztárinterjúk Umberto Ecótól Kate Winsletig

Made in U.S.A.

Philip Roth, Paul Auster és Jonathan Franzen



„A halálos ágyamon szeretném befejezni”

Philip Roth

Woody Allen mondta egyszer, hogy ő nem az emberek emlékezetében, hanem a saját nappalijában szeretne tovább élni. Woody Allen manhattani nappalijától nem messze található egy másik híres művésznappali, Philip Rothé: az itt következő interjú ebben a hatalmas, szellősen bútorozott helyiségben, az író otthonában készült 2010 decemberében, nem sokkal azután, hogy Roth harmincegyedik regénye, a *Nemesis* megjelent. Ez az utolsó Roth-regény – ma már tudjuk, de azon a 2010-es, téli délutánon még szó sem volt végső visszavonulásról. Vagy ha mégis, az nem tűnt másnak, mint valami távoli, ködös lehetőségnek, ám semmiképpen sem a közeljövő megmásíthatatlan döntésének.

A *Portnoy-kór* és a *Sabbath színháza* szerzője ma már nem fogad újságírókat pazar kilátással bíró, Upper West Side-i nappalijában. Ez úgy újságíróilag, mint turisztikailag nagy veszteség, ám ennél is elkedvetlenítőbb, hogy Philip Roth nemcsak, hogy nem fogad, de nem is ír többet. Néhány éve hivatalosan is bejelentette, hogy kész, itt a vége: Philip Roth nem ír több új Philip Roth-regényt, pedig – hiába temérdek utánzója – messze Philip Roth írta a legjobb Philip Roth-regényeket. És messze Philip Roth adta a legjobb Philip Roth-interjúkat.

A sosem mosolygó, rettegett interjúalany hírében álló író igazán szívélyes házigazda: újságírófaló szörnyeteg helyett egy szálfagyenes tartású, első látásra akár szikárnak is mondható, minden gesztusában előzékeny gentleman fogad az ajtóban és tessékel beljebb a már említett nappaliba.

A kötelező *small talk* – Cudar-e a tél Európában is? Igen, igen, jeges szelek fújnak, és önök hogy bírják? – nem tart tovább az európai minimumnál, majd a felek elhelyezkednek a nappali fő helyét elfoglaló, üveg dohányzóasztal két oldalán: a házigazda kényelmesen hátradől foteljében, láthatóan otthon érzi magát, míg szemközt vele egy újságíró babráل idegesen a diktafonjával.

Nappali világozágnál kezdjük a beszélgetést, ám ahogy múlik az idő (az író mindvégig maga a megtestesült szívélyesség), esti sötétség borul a manhattani nappalira. Ahogy

nő a homály, úgy látszik egyre kevesebb a nagy íróból, noha karnyújtásnyira ül az asztal túloldalán.

A lassan eltűnő művész, a sötétségbe vesző írófejedelem képe költői képnek sem utolsó, és a későbbi visszavonulás fényében különösen csábító, hogy valami korai jelet lássunk így utólag a kissé kísérteties jelenségben. Pedig a valóság alighanem jóval prózaibb: annyi történt csupán, hogy Philip Roth megfedkezett a lámpagyújtásról. Ékes bizonyítéka ez annak, hogy az író is csak ember, a legnagyobbakkal is megesik az ilyesmi.

- Newarkban nőtt fel, New Jersey-ben, a negyvenes években. Unalmas hely lehetett, hiszen azt írta róla, hogy az autólopáson és az iskolai órák ellógásán kívül nem sok izgalmat tartogatott.

Sem a fizikaórák, sem az autólopás nem volt a műfajom. Míg azonban a fizika elől sehogy sem térhettem ki, elvégre tanulnom azért mégiscsak kellett valamit, az autólopás nem fért össze a neveltetéssel. Különben is, mi a fenének kellett volna nekem egy autó?! Az osztálytársaim közül viszont ketten is gyakorolták ezt a mesterséget, mármint az autólopását. Azt azért nem állítanám, hogy felnéztem volna rájuk, de volt valami imponáló bennük és abban, amit csináltak. Egy jól nevelt diák számára, mint amilyen én magam is voltam, ez egy teljesen ismeretlen, új világ volt. Volt benne valami szorongást keltő, fenyegető. Aztán elvesztettem a kapcsolatot velük. Börtönben végezték, nem hallottam róluk azóta sem.

- És a többiekből, az önhöz hasonló, jól nevelt osztálytársakból mi lett?

A többiekből mind orvos lett. Nagy tiszteletnek örvendő, hasznos tagjai a társadalomnak.

- Egyrésről tiszteletre méltó orvosok, másrésről börtönbe került autótolvajok; ezek szerint ön volt a kakukktojas.

Akkoriban azért még nem írónak készültem, hanem ügyvédnek. Az egyetemre is ezért jelentkeztem. Persze, halvány fogalmam sem volt arról, mi fán terem egy ügyvéd. Talán csak annyi derengett, hogy jól forog a nyelvük és vág az eszük; na, gondoltam, ez nekem is megy. Két éven át tartottam magam az elhatározáshoz, hogy ügyvédként fogom leélni az életemet. Az egyetemen aztán felfedeztem

az irodalmat és ez a felfedezés végzetesnek bizonyult. Szenvedélyes szerelembe estem az irodalommal. Jó, gondoltam, akkor hát irányt váltunk; így határoztam el, hogy nem ügyvéd leszek, hanem tanár. Irodalomprofesszor. Gondoltam, jó kis hivatás lesz ez is. De aztán jött a hadsereg, és a seregben elkezdtem írogatni. És miután ez hozott is egy kis pénzt a konyhára, otthagytam a tanári állásomat, és feljöttem New Yorkba. Nyolcszáz dollárt kaptam az egyik írásomért, azt betettem a bankba, és irány New York. Akkoriban még a kispénzűek is megengedhették maguknak New Yorkot. Havi száz dollárból meg lehetett élni. Egy alagsori lakást béreltem a Lower East Side-on. Hatvan dollár volt a bérlet, heti tíz dollárom maradt minden más kiadásra.

■ Melyik laptól kapta a nyolcszáz dollárt?

Az Esquire magazin hozta le az írásomat. Abban az időben kezdtek minőségi irodalmat is közölni. Az enyém nem volt az; szörnyű írás volt, de a lényeg, hogy megjelent.

■ Melyik írása volt ez?

Meglepne, ha ismerné, egyszer sem jelent meg azóta. Higgye el, ha mondom, csapnivaló írás volt.

■ Vegyem ezt úgy, hogy nem akarja megmondani a címét?

Vegye úgy. Majd bolond lennék megmondani. Ha megmondanám, odalenne a hírnevem. Mit szólnának hozzá Magyarországon?!

■ Akkor azt mondja meg, mennyi időbe telt, mire rájött, hogy borzalmas az az említett írás. Gondolom, amikor beküldte a magazinnak, meg volt győződve róla, hogy valami fantasztikusat írt.

Persze hogy meg voltam győződve róla. Nagyszerűnek gondoltam. Ez még azelőtt volt, hogy a saját élettapasztalataimat kezdtem volna használni. Az első történeteimben egy csepp személyesség sem volt, személytelen kitaláció volt valamennyi. Attól kezdve, hogy a saját élményanyagomra kezdtem támaszkodni, sokkal jobb író lett belőlem. Még nem voltam jó író, de a kezdetekhez képest mindenképpen jobb. Jöttek is a történetek, egyik a másik után, mígnem egy kiadó szerződést ajánlott az első kötetemre: ez volt az *Isten veled, Columbus*. Egyszer csak azt vettem észre, hogy író lett belőlem. Nem sokkal később pedig megkaptam a Guggenheim-ösztöndíjat; ez ötezer dol-

lárt fizetett, ami óriási pénznek számított akkoriban. Rögtön el is utaztam belőle Olaszországba, látnom kellett Rómát. Egy évet töltöttem ott, míg minden pénzem el nem fogyott. Vissza kellett jönnöm az Államokba, állást kellett vállalnom; írói workshopot vezettem az Iowai Egyetemen. Ez volt az első ilyen, írást oktató workshop Amerikában. Miközben tanítással kerestem a kenyeremet, itt írtam meg az első regényemet. Ez volt a *Letting Go* (Elengedni). Nem sok pénzt kerestem vele. Aztán jött a *Pedig milyen jó kislány volt*. Nem sok pénzt kerestem vele. Aztán jött *A Portnoy-kór*, és nagyon sok pénzt kerestem vele.

■ Mennyit?

A korábbi könyveimből jó, ha tízezer példány kelt el, *A Portnoy-kór*ból csak az első hónapban négyszázezer fogyott. Így lett belőlem „Philip Roth, a híres, piszkos fantáziájú író”. Azóta sem írtam semmi olyat, ami akár csak megközelítette volna ezt a nagyságrendet.

■ Élvezte a hirtelen jött hírnevet?

Talán nem annyira, mint amennyire kellett volna. Elvesztettem az utcai névtelenségemet, lépten-nyomon utánam kiabáltak, hogy „Hé, Portnoy, így!”, meg „Hé, Portnoy, úgy!”. Egy-két napig még csak-csak elviseltem, de aztán a pokolba kívántam az egészet.

■ A *Portnoy* bírálói nemcsak erkölcsi fertőt kiáltottak, de megkapta, hogy antiszemita is. Arra a kérdésre, hogy lesznek-e zsidók, akik sértve érzik majd magukat, a könyv megjelenésekor azt felelte, hogy talán még nem zsidók is lesznek, akik sértve érzik majd magukat. Végül is jól számított.

Számítottam rá, ami nem azt jelenti, hogy jól is viseltem. Azt, hogy antiszemita, meg hogy öngyűlölő zsidó vagyok, már az *Isten veled, Columbus*ért is megkaptam, de hol volt mindez a *Portnoy*ért kapott pofonoktól! Vezető zsidó személyiségek kiáltottak ki antiszemitának. Meghívtak különböző zsidó rendezvényekre, ilyen-olyan vitafórumokra, és ha voltam olyan bolond, hogy elfogadtam a meghívást, kaptam rendesen. Gyakran előfordult, hogy dühtől remegő emberekkel találtam szembe magam, főleg persze a nálam idősebb – tíz, húsz, harminc évvel idősebb – generáció soraiból. Addig sem éltem elefántcsonttoronyban, de az egyetemi közeg, amihez szokva voltam, nem készített fel erre. Ez volt a belépőm a dühödtek világába.